

SOMALİ'NİN TÜRKİYE İÇİN JEOSTRATEJİK ÖNEMİ

Duygu ATAKUL¹

Özet

Bu çalışmada İstanbul ve Çanakkale boğazlarıyla dünyadaki en kritik bağlantı noktalarından ikisine sahip olan Türkiye'nin, bir diğer stratejik nokta olan Bab'ül Mendep Boğazı'nın olduğu Afrika Boynuzu'nda etkisini artırmak istemesi değerlendirilmiştir. Etiyopya, Eritre ve Cibuti'yi çevreleyen Somali, enerji güvenliği, uluslararası ticaret ve coğrafi konumu açısından Afrika Boynuzu'nun en önemli ülkelerinden biridir. Bu çalışma, Türkiye'nin Somali ile diplomatik, ekonomik, insani ve kalkınma yardımlarının yanı sıra güvenlik ve stratejik iş birlikleri aracılığıyla Somali'de çok boyutlu ve derinleşen bir ilişki inşa ettiğini ve bu süreçte Türkiye'nin bölgedeki jeostratejik etkisini artırdığını öne sürmektedir. 2011 yılında insani yardım ile yoğunlaşmaya başlayan Türkiye-Somali ilişkilerinin kapsamı ve derinliği her geçen gün artmış ve daha stratejik bir seviyeye ulaşmıştır. Genellikle ekonomik, askeri ve insani yardım bağlamında değerlendirilen Somali konusuna bu çalışmayla farklı bakış açıları geliştirilerek Türkiye'nin stratejik hedeflerine dikkat çekmek amaçlanmıştır. Sonuç olarak, karma araştırma yöntemiyle yapılan bu çalışmada, Türkiye-Somali ilişkilerinin aşamalı olarak geliştiği, çok boyutlu ve stratejik bir düzeye ulaştığı görülmüştür. Böylelikle, bu ilişkilerin Somali'de yalnızca insani yardım, ekonomik kalkınma, diplomasi ve güvenlik alanlarında gelişmekle kalmayıp, aynı zamanda Somali ve çevresinde Türkiye'ye yeni etki alanları açtığı gözlemlenmiştir. Özellikle 2024 yılında yapılan stratejik düzeyi yüksek anlaşmalarla birlikte Türkiye'nin Somali anakarası ve karasularındaki faaliyet alanları genişlemiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Somali, Afrika Boynuzu, İnsani yardım, Kalkınma yardımları

SOMALIA'S GEOSTRATEGIC IMPORTANCE FOR TÜRKİYE

Abstract

This study evaluates that Turkey, having the Bosphorus and Dardanelles Straits, two of the most critical connection points in the World, desires to enhance its influence in the Horn of Africa due to the strategic value of the Bab'ül Mendep Strait. Somalia, surrounding Ethiopia, Eritrea, and Djibouti, is one of the most important countries of the Horn of Africa in terms of energy security, international trade, and geographical position. This study suggests that Turkey, through diplomatic, economic, humanitarian as well as development aid, security, and strategic collaborations with Somalia, has built a multi-dimensional and deepening relationship, thereby enhancing Turkey's geostrategic influence in the region. The scope and depth of Türkiye-Somalia relations, which started to intensify with the humanitarian aid in 2011, has grown over time and reached a more strategic level. This study aims to draw attention to Turkey's strategic goals by developing different perspectives on Somalia, which was previously evaluated mostly from economic, military, and humanitarian and foreign aid contexts. Consequently, by employing a mixed-methods approach, this study demonstrates that Türkiye-Somalia relations have progressively developed and reached a multi-dimensional and strategic level. Accordingly, it has been observed that these relations have advanced in the fields of humanitarian aid, economic development, diplomacy, economy, and security, while also creating spheres of influence for Turkey in Somalia and its surrounding region. Türkiye's area of activity across the Somalia mainland and its territorial waters has expanded, especially through the high-level strategic agreements signed in 2024.

Key Words: Turkey, Somalia, Horn of Africa, Humanitarian aid, Development aid

¹ Uluslararası İlişkiler Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, atkldyg@gmail.com, ORCID ID: 0009-0003-9696-3425.

Giriş

Afrika ülkeleri tarih boyunca, kuraklık, yoksulluk, doğal afetler, siyasi istikrarsızlık ve terör gibi birçok konuda mücadele etmek zorunda kalmıştır. Kıta, zengin doğal kaynaklara sahip olmasına rağmen yoksullukla anılmaktadır. Afrika boynuzu ülkeleri olan Etiyopya, Somali ve Cibuti, özellikle 2011 yılında yaşanan büyük kıtlık nedeniyle derin bir insani krize sürüklenmiştir. Bu bölgede, yaklaşık 12 milyon insan kıtlığın yıkıcı etkileriyle karşı karşıya kalmış, sadece Somali’de yaklaşık 4 milyon kişi bu krizden etkilenmiştir. 2011 yılından önce 18 Afrika ülkesi acil gıda yardımı ihtiyacı içindeyken bu rakam 2011’den sonra 23 ülkeye yükselmiştir (www.trthaber.com).

Türkiye’nin Afrika ülkeleriyle olan ilişkileri 2000’li yıllardan itibaren daha aktif bir şekilde gelişmiştir. Türkiye, Afrika Birliği’nde gözlemci üye olarak yer almış ve 2005 yılını “Afrika Yılı” ilan etmiştir. 2008 yılında ise Türkiye, Kıta’da “Stratejik Ortak” ilan edilmiş ve siyasi ilişkilerin derinleştirilmesi hedeflenmiştir (Oruç, 2022:108; www.tccb.gov.tr). Bu çerçevede, 2010 yılında Türkiye ve Somali arasında, Somali’nin güvenliğini sağlama ve terörle mücadele kapsamında iş birliği anlaşması yapılmıştır. Özellikle, 2011 yılında Somali’deki kıtlık ve kuraklık nedeniyle Türkiye-Somali ilişkileri daha da yoğunlaşmış ve bu ilişkiler, güvenlikten eğitime, teknik ve bilimsel iş birliğine kadar geniş bir alana yayılmıştır (Daban ve Aktaş, 2024: 88). İki ülke arasındaki ilişkiler, zamanla kalkınma ve yeniden yapılandırma alanlarını da kapsayacak şekilde gelişmiştir (Buyruk, 2019: 94-99)

Türkiye’nin 2011 yılından itibaren Somali’nin istikrarı ve güvenliği için yumuşak güce dayalı ve herhangi bir koşula bağlı olmaksızın sağladığı yardımlar, 10 yıl içinde 1 milyar doları aşmıştır (www.tccb.gov.tr; Taştan, 2022 :127-128). Bu süreç sonunda, Türkiye-Somali ilişkileri, Şubat 2024’te imzalanan Savunma ve Ekonomik İş Birliği Çerçeve Anlaşması ile Mart 2024’te imzalanan Enerji ve Stratejik İş birliği Anlaşmaları sayesinde stratejik derinliği artan bir konuma gelmiştir. Bu antlaşmalar uyarınca Türkiye, Somali’nin deniz yetki alanını 10 yıl süreyle koruyacak, bölgedeki deniz kaynaklarını ve yeraltı zenginliklerini ekonomiye kazandıracak, Somali’yi terörizm ve dış tehditlere karşı destekleyecektir (Daban ve Aktaş, 2024: 87; Söğütlü, 2024).

Literatürde iki ülke arasındaki ilişkiler çeşitli şekillerde değerlendirilmiştir. Türkiye’nin Somali’ye uyguladığı yumuşak gücün ekonomiye yansımaları, Türkiye modeli insani ve ekonomik kalkınma yardımları farklı açılardan çokça tartışılan konular arasında olmuştur (Demirtaş, 2015; Kadioğlu ve Tutar, 2019; Abdi, Nas ve Taşçı 2021). Türkiye ve Somali arasında artan güvenlik iş birlikleri, Türkiye’nin barış tesisindeki rolü ve insani diplomasinin sınırları, Türk Sivil Toplum Kuruluşları’nın (STK) Afrika Açılımı’ndaki

yerinin kıtlık özelinde incelenmesi gibi konular da ele alınmıştır (Sıradağ, 2022; Akpınar 2013; Balcı, 2024). Somali'deki terör faaliyetlerinin söz konusu ilişkilere etkisi, Somali'de yetiştirilen üst düzey bürokratlar ve Türkiye'nin Somali politikalarının değerlendirildiği çalışmalar yapılmıştır (Korkmaz, 2022; Sucuoğlu ve Stearns, 2024; Yalçın, 2016). Cihan Daban ve Hayati Aktaş'ın Türkiye-Somali arasında gerçekleşen savunma iş birliklerine yönelik TÜRK-SOM askeri eğitim tesisi özelinde çalışmaları mevcuttur (Daban ve Aktaş, 2024).

Willem van den Berg ve Jos Meester Türkiye'nin Somali'deki varlığının yalnızca ekonomik değil aynı zamanda jeopolitik olduğunu belirtmişlerdir (Berg ve Meester, 2019: 7). Michael Tanchum ise Türkiye'nin deniz aşırı tesislerinden "inci dizisi" olarak bahsetmiş ve Akdeniz-Kızıldeniz hattında bir güvenlik koridoru oluşturma arzusuna değinmiştir (Tanchum, 2019: 1). Tunç Demirtaş, Türkiye'nin Afrika Boyuzu'nda artan ağırlığının jeopolitik sonuçlarına dikkat çekmiş ve Aden Körfezinde bir güvenlik aktörü olabileceğinden bahsetmiştir (Demirtaş, 2024). Elem Eyryce Tepeciklioğlu ise Türkiye'nin Kızıldeniz'de, komşularının da ötesinde, daha geniş bir coğrafyada varlık gösterme ve küresel bir güvenlik ortağı olma arzusundan bahsetmiştir (Wafula, 2024). İki ülke ilişkilerine dair mikro ölçekte incelenen makale konularının yanı sıra makro düzeyde tez çalışmaları da bulunmaktadır.

Ancak, Somali'nin Türkiye için önemi ve jeostratejik faydasına yönelik fikirlerin literatürde oldukça dağınık ve sınırlı sayıda olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, Türkiye-Somali ilişkilerinin neden stratejik bir öneme sahip olduğunu ve Somali ile ilişkilerin iyi olmasının hangi amaçlara hizmet edeceği sorularını gölgede bırakmaktadır. Bu çalışmanın amacı literatürde bu konuya dikkat çekerek yeni fikirler ve araştırma alanlarının oluşmasını sağlamaktır. Çalışmada, Türkiye'nin Somali ile diplomatik, ekonomik, insani, kalkınma yardımları, güvenlik ve stratejik iş birlikleri yoluyla çok boyutlu bir ortaklık geliştirdiğini, aynı zamanda bu süreçte Türkiye'nin bölgedeki jeostratejik etki alanını genişlettiğini ileri sürülmektedir. Bu kapsamda, yumuşak güç kavramı üzerinden Somali'nin Türkiye açısından taşıdığı stratejik önem ve iki ülke arasındaki iş birliklerinin Türkiye'nin jeostratejik etki alanını ne ölçüde genişlettiğini ön plana çıkarmayı hedeflenmektedir.

Joseph S. Nye tarafından uluslararası ilişkiler literatürüne kazandırılan "yumuşak güç" kavramı bir ulusun herhangi zorlayıcı bir güç kullanmadan, çekicilik ve ikna yoluyla diğer bir ulusun davranışlarını etkileyebilme kapasitesi şeklinde tanımlanmaktadır. Buna göre, bu güç, bir ülkenin kültürel cazibesi, siyasi değerleri ve uluslararası alanda izlediği politikaların meşruiyetinden doğmaktadır (Nye, 2023 :12-30). Bu çalışmada, yumuşak güç, Türkiye'nin Somali'deki stratejilerinin temelini oluşturan bir araç olarak kullanılmaktadır.

Buna ek olarak, çalışma karma araştırma yöntemiyle incelenmektedir. Öncelikle, Türkiye-Somali ilişkilerinin tarihsel arka planı ve gelişimi değerlendirilmekte, ardından Somali'nin jeostratejik konumu ve doğal kaynakları analiz edilmektedir. Son bölümde ise Türkiye-Somali ilişkilerinin güvenlik ve stratejik boyutu ele alınıp, Türkiye'nin hedeflerine işaret edilmektedir.

1. Türkiye-Somali İlişkileri Tarihsel Arka Planı ve Gelişimi

Türkiye-Somali ilişkileri Osmanlı Dönemi'nde başlamış, ancak araya giren sömürgecilik dönemi nedeniyle kesintiye uğramıştır (Şahin, 2021: 287-288). Somali ile Etiyopya arasında gerçekleşen Ogaden Savaşı'ndan sonra Somali'nin yaşadığı bunalımlı ve zorlu sürece rağmen (Daban, 2017: 254-265), Türkiye-Somali arasındaki tarihsel bağlar korunmuş, ilişkiler zamanla yeniden canlanarak daha güçlü bir boyut kazanmıştır. Bununla birlikte, Türkiye, Soğuk Savaş döneminde Doğu ile Batı arasında denge politikası benimserken (Daban, 2021: 930), aynı zamanda Afrika ülkelerine yönelik stratejisini netleştirmekte ve uygulamakta gecikmiştir (Tepeciklioğlu, 2019: 28-30). Türkiye'nin Afrika kıtasıyla olan ilişkileriyle ilgili planlar daha önce yapılmasına rağmen ancak 1998 yılında "Afrika Açılımı" politikası ile somutlaşabilmiştir (Daban, 2021: 934). Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle ilişkileri, özellikle 2000'li yıllarla birlikte ivmelenerek artmıştır (Oruç, 2022: 110; Tepeciklioğlu, 2019: 30)

Tarihsel bağlamda Türk'lerin Afrika kıtasıyla teması 9. yüzyıla dayansa da (Daban, 2023: 832), Türkiye'nin Afrika kıtası ile olan ilişkileri 16. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun Yavuz Sultan Selim Dönemi'yle başlamaktadır. 1517'de Osmanlı İmparatorluğu, Memlukleri yenmiş ve Mısır'ı kendi topraklarına katmıştır. Aynı yıl Mekke ve Medine için tehlike arz eden Portekiz Donanması'nı Kızıldeniz'den çıkarmış, Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'ne denk gelen 1526 yılında Somali kıyılarına kadar uzanmıştır. Osmanlı'nın, Arap Yarımadası'nda Hicaz ve Yemen üzerinden kurduğu hakimiyetle birlikte bölgede yaklaşık 60 yıl boyunca İspanyol ve Portekizlilere karşı giriştiği mücadele, Cezayir, Tunus, Mısır, Trablusgarp (Libya) ve Habeşistan (Etiyopya) eyaletlerinin ortaya çıkmasıyla sona ermiştir. Üçüncü Murat Dönemi'nde, Osmanlı, Yemen Valisi ve yerel idareciler aracılığıyla bölgeyi Somali kıyılarından Kenya'nın Mombasa limana kadar yönetmiştir (Kavas'tan aktaran Şahin, 2021: 287).

Osmanlı İmparatorluğu, Afrika'nın bazı bölgelerini Avrupalı devletler sömürgeci faaliyetler için buraya yönelene dek yerel idareciler aracılığıyla yönetmiştir².1875'te Osmanlı İmparatorluğu Re'sül-Hafun'a kadarki Somali kıyılarının idaresini bir miktar altın karşılığında Mısır'a devretmiş, böylece Harar bölgesini de kapsayacak şekilde Müslüman toprakları Mısır'ın idaresine geçmiştir. Osmanlı İmparatorluğu, en zor dönemi olmasına rağmen 19. yüzyılın ortası ve 20. yüzyılın başlarında Mısır aracılığıyla Somali, Habeşistan ve Sudan'a destek olmaya çalışmıştır (Şahin, 2021: 287).

Avrupalı sömürgeci devletlerin, 19. yüzyılın ortalarından itibaren Afrika kıtasına yönelmesiyle birlikte bölgenin Osmanlı İmparatorluğu ile bağı kopmuştur. Türkiye ve Somali'nin tekrar ilişki kurabilmesi ancak 1960 yılında Somali'nin İngiltere ve İtalya'ya karşı bağımsızlığını ilan etmesiyle mümkün olmuştur (Şahin, 2021: 287-288).

1969 yılında Somali'de gerçekleştirilen darbe ile General Siad Barre yönetimi ele geçirmiş, bununla birlikte 1977-1978 tarihlerinde Etiyopya-Somali arasında meydana gelen Ogaden Savaşı³'nin ardından ülke kaosa ve iç savaşa sürüklenmiştir. 1991'de Barre yönetiminin sona ermesinin ardından bölgedeki kabileler arasında meydana gelen çatışmalar nedeniyle 2011 yılına kadar istikrar sağlanamamış, sürekli iç karışıklık, yolsuzluk, dış müdahaleler ve açık krizleriyle uğraşılmak zorunda kalınmıştır. Somali'de hükümet kurulamamasında, 1991'den itibaren Etiyopya'nın Somali'deki kabile çatışmalarını destekleyici rolünün etkisi olmuştur (Daban, 2017: 249-265; Daban ve Aktaş, 2024: 78; Demircioğlu, 2019: 26-27; www.trthaber.com). Bu sürecin bir sonucu olarak, Somali, Kırılğan Devletler Endeksi'ne göre 2008 ve 2012 yılları arasında en başarısız devlet olarak birinci sırada yer almıştır. Somali'nin yaşadığı bu krizler, iktisadi, siyasi, toplumsal ve güvenlik problemlerini beraberinde getirirken, acil insani yardım ihtiyacını da gözler önüne sermiştir (Abdi, Nas ve Taşçı, 2021: 63; www.trthaber.com).

Osmanlı İmparatorluğu'nun ardılı olan Türkiye ise, 1923 yılında Cumhuriyeti ilan etmiş, ekonomik refahı sağlamak ve siyasi yapıyı düzene koymak için iç meselelerine odaklanmıştır. Türkiye, Soğuk Savaş döneminde gerek Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) tehdidi gerekse yeni bir devlet olmanın getirdiği zorluklar nedeniyle, dış politikada beklenildiği kadar aktif olamasa da dış ilişkilerini yürütmeye devam etmiştir. Bu süreçte, Doğu ve Batı ülkeleriyle denge politikası izlerken, Afrika ülkeleriyle de olan siyasi ve diplomatik ilişkilerini çok etkin olmamakla birlikte sürdürmüş, bu doğrultuda, kıtadaki

---

² Afrika Konferansı (1884- 1885) ve Osmanlı'nın zayıflamasının Afrika kıtasına etkisi ile ilgili daha fazla bilgi için bakınız: Daban, (2023)

³ Ogaden Savaşı ile ilgili daha detaylı bilgi için bakınız: Daban (2017).

ilk büyükelçiliğini 1925 yılında Mısır'da, Sahraaltı Afrika'daki ilk büyükelçiliğini ise 1926 yılında Etiyopya'da açmıştır (Daban, 2021: 930-931; www.aa.com.tr).

1950-1970 yılları arası yoğun olarak yaşanan direniş hareketleri sonucunda birçok Afrika ülkesinin bağımsızlıklarını kazanmalarıyla birlikte Türkiye daha sürdürülebilir siyasi ve diplomatik ilişkiler kurmuş ve bu süreçte Afrika'daki büyükelçiliklerinin sayısını artırmıştır. 1923-1998 yılları arasında Türkiye'nin Afrika'da 15 büyükelçiliği bulunmaktayken, bazı büyükelçiliklerin kapatılmasıyla bu sayı 12'ye düşmüştür. Ancak, 2009 yılından sonra bu sayıda artış görülmüş ve 2019 yılına gelindiğinde Büyükelçilik sayısı 42'ye ulaşmıştır (Abdi, Nas ve Taşçı, 2021: 64; Daban, 2021: 931-934). Somali, Ankara'da diplomatik temsilciliğini 1976'da açarken, Türkiye'nin Mogadişu'da temsilcilik açması 1979 yılında gerçekleşmiş ve bu temsilcilik iç savaşın başladığı 1991 yılına kadar faaliyet göstermiştir. Kurulan bu temas neticesinde ilişkilerde bir yakınlaşma olmuş, Türkiye 1985'te ilk resmi kalkınma yardımı gönderdiği ülkeler arasına Somali'yi de dahil etmiştir. Soğuk Savaş döneminden sonra uluslararası sistemde ortaya çıkan jeopolitik değişimin ardından Türkiye çok boyutlu bir dış politika izlemeye başlamıştır. 1991'de Somali iç savaşının başlamasıyla birlikte ABD öncülüğünde oluşturulan uluslararası koalisyonuna dahil olarak Somali'de barışın ve kalıcı çözümün sağlanmasına yönelik önemli adımlar atmıştır (Abdi, Nas ve Taşçı, 2021: 64)

1980'lerde Türkiye'nin ekonomik yapısında yaşanan değişim de Türkiye'nin Afrika kıtasıyla olan ilişkilerinde yakınlaştırıcı bir unsur olmuştur. 1980 yıllarının başlarından itibaren benimsenmeye başlanan açık ekonomi anlayışı 1990'lı yıllarda Türkiye'nin liberal ekonomiye geçişiyle sonuçlanmıştır. Yeni ekonomik model ile birlikte dış politikada da bir hareketlilik yaşanmış, Turgut Özal'ın başbakanlık ve cumhurbaşkanlığı dönemlerinde izlediği ekonomi odaklı politikaların payı büyük olmuştur. Özal, Batıyla ilişkilerini iyi tutarken, komşularla ve İslam dünyasıyla da iş birliği içinde olmayı hedeflemiştir. Dolayısıyla yalnızca Osmanlı mirası bölgelerde değil, Orta Asya, Kafkaslar ve Balkanlarda kurulan yeni devletlerle de ilişkilerin geliştirilmesi söz konusu olmuş, aynı zamanda Avrupa Topluluğu (AT) üyelik çalışmalarına hız verilmiştir (Tepeciklioğlu, 2019: 26).

Dış politika ve ekonomideki bu değişim sonucunda oluşmaya başlayan ve yeni burjuvazi olarak adlandırılan Anadolu Kaplanları bu süreçte belirgin bir etki oluşturmuştur. Bu grup ürettiği malları yeni pazarlarda satabilmek için hükümeti Orta Doğu bölgesine ve Afrika kıtasına yönlendirmede etkin bir rol almıştır. Bu yeni oluşan güçten önce sermayeyi elinde tutan TÜSİAD'ın (Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği) odaklandığı ve desteklediği pazar Avrupa Birliği (AB) ve diğer Avrupa ülkeleri olurken, Anadolu Kaplanları'nın desteklediği pazar Afrika olmuştur (Tepeciklioğlu, 2019: 26-27).

Bu dönemde benimsenen çok boyutlu aktif dış politikada birtakım engellerle karşılaşmıştır. 1987’de Türkiye’nin AT üyelik talebi geri çevrilmiş, Türki Cumhuriyetlerle Türkiye önderliğinde bir oluşum fikri kabul görmemiş, Soğuk Savaş’tan sonraki süreçte Türkiye’nin Batı gözündeki stratejik değerinde bir azalma meydana gelmiştir. Aynı zamanda Türkiye, Güney Kıbrıs’ın AB üyelik başvurusunun yapıldığı 1990’lardan üye olduğu 2004 yılına kadar Kıbrıs meselesiyle uğraşmak zorunda kalmış ve Türkiye’nin Kıbrıs politikalarının Afrika ülkelerine anlatılıp onların desteklerinin alınabilmesi önemli hale gelmiştir. O dönemde Türkiye’nin henüz Afrika’ya yönelik belli bir stratejisi bulunmaması nedeniyle, Kıbrıs politikasının Afrika ülkeleri tarafından anlaşılamayacağı ihtimali üzerine dönemin Dışişleri Bakanı İsmail Cem, Nijerya Büyükelçisi Numan Hazar’dan “Afrika Eylem Planı” hazırlamasını talep etmiştir. Buradan anlaşılacağı üzere uluslararası alanlarda pragmatik nedenlerden dolayı Afrika ülkelerinin desteği önem arz etmiştir. Zira uluslararası alanda önemi giderek artan Afrika, Asya-Pasifik grubunda 55 ve Birleşmiş Milletler’de (BM) 54 üyeyle birlikte en büyük topluluğu oluşturmaktadır. Ayrıca, bu imkânın Türkiye’nin BM Güvenlik Konseyi’ne geçici üyeliğine fayda sağlayacağı da düşünülmüştür (Tepeciklioğlu, 2019: 28).

Afrika Açılımı Eylem Planı’na göre öncelikli Sahraaltı Afrika ülkeleri olmak üzere Türkiye’nin Afrika kıtasıyla olan ilişkilerinin iktisadi, siyasi, sosyal ve kültürel alanda en üst seviyeye çıkarılması hedeflenmiştir. Ne var ki, Türkiye’nin o dönemde siyasi olarak kırılğan bir yapıda olması ve bu stratejiyi devam ettirmek için yeterli mali gücü olmaması nedeniyle istenilen seviyede uygulanamamıştır. 2002 yılında iktidara gelen AK Parti hükümeti, önceki hükümetlerce başlatılan aktif dış politika tutumunu geliştirerek daha ileri bir seviyeye taşımıştır (Abdi, Nas ve Taşçı, 2021: 64; Oruç, 2022: 107; Tepeciklioğlu, 2019: 30).

Türkiye’yi Afrika kıtası ile yakınlaştıran bir başka faktör 2000’lerin ortasından itibaren Türkiye-AB ilişkilerinin arzu edildiği düzeyde gitmemesi olmuştur. Bununla birlikte, Irak’ın ABD tarafından işgal edilmesi nedeniyle artan gerilim ve 2008’deki küresel ekonomik krizinin ardından Türkiye’nin ekonomik cazibesinin azalmasıyla birlikte Afrika kıtası daha da önem kazanmıştır. Uluslararası sistemde daha aktif politikalar izlemeyi hedefleyen Türkiye, Afrika ülkeleri ile ilişkileri geliştirmiş ve neredeyse her alanda ilerleme kaydetmiştir. TÜSİAD, Anadolu Kaplanları’nın yanı sıra MÜSİAD (Müstakil Sanayici ve İş adamları Derneği), TİM (Türkiye İhracatçıları Meclisi) ve 2005’te kurulan TUSKON (Türkiye İş adamları ve Sanayiciler Konfederasyonu) gibi kuruluşlarda bu süreçte itici güç olmuşlardır (Tepeciklioğlu, 2019: 30; Engin, 2013: 64).

2005 yılı Türkiye’de “Afrika Yılı” olarak ilan edilmiş, aynı yıl Türk İş birliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) Etiyopya’da ilk ofisini açmıştır. Bunu takiben Türkiye, Kıta’nın en önemli uluslararası örgütü olan Afrika Birliği’nde gözlemci statüsü elde etmiş ve Türkiye’nin Etiyopya büyükelçiliği örgüt nezdinde akredite edilmiştir. 2006’da dönemin Başbakanı Erdoğan’ın Arap Birliği Zirvesi için Darfur bölgesine gitmesinin ardından Türkiye ilk kez daha koordineli bir yardım eylemine girişmiş, TİKA, Sudan’da ofis açmış, Türk STK’ların da bölgeye girmesiyle birlikte ticari ve ekonomik ilişkilerde hızlı bir yükselme yaşanmıştır. 2003’te 5,5 milyar dolar olan ticaret hacmi 5 yıl sonra 15 milyar dolara çıkmıştır. 2008’de Türkiye, “Afrika Katılım Bankası” ve “Afrika Kalkınma Fonuna” katılmıştır. Aynı yıl İstanbul’da bir araya gelinen zirvede “Türkiye-Afrika İşbirliği İstanbul Deklarasyonu: Ortak Bir Gelecek İçin İşbirliği ve Dayanışma” belgesi imzalanmış, iş birliklerinin artırılmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu süreci takiben Türkiye, BM Güvenlik Konseyi’nde geçici üye olmuştur (Oruç, 2022: 108-109; Hazar, 2016: 253).

Afrika’yla ilişkilerin kurumsallaşmaya başladığını gösteren en önemli göstergelerden biri 2010’da Resmî Gazetede yayınlanan “2010/7 sayılı Başbakanlık Genelgesi (Ek-1)” olmuştur. Bu belge ile Afrika’yla ilgili bir strateji izlenmesi ihtiyacı olduğu ve bunun hangi kurumlarca nasıl bir koordinasyon içerisinde uygulanacağı belgelenmiştir. Aynı yıl Cibuti Anlaşması kapsamında İstanbul’da gerçekleşen Somali İstanbul Konferansı ile yakınlaşma başlamış, Türkiye-Somali arasında askeri ve kurumsal eğitimin yanı sıra teknik ve bilimsel alanlarda da iş birliği yapılmasına yönelik anlaşmalar imzalanmıştır. 2011’de Türkiye, Afrika Boynuzu’nda yaklaşık 12 milyon, Somali’de yaklaşık 4 milyon insanın yaşadığı açlık ve kuraklığa dikkat çekmek adına İslam İş birliği Teşkilatı’na (İİT) yardım çağrısında bulunmuş, diğer uluslararası platformlarda da etki oluşturulabilmesi için destek talep etmiştir. (Oruç, 2022: 110; Akpınar, 2013: 741). Aynı yıl Türkiye’nin Somali’yi ziyaretinin ardından Mogadişu’da tekrar büyükelçilik açmasıyla birlikte ilişkilerde yeni bir başlangıç imkânı elde edilmiştir (Abdi, Nas ve Taşçı, 2021: 65).

2013’te Afrika Açılımı politikasından “Afrika Ortaklık Politikasına” geçilmiş, Türkiye yalnızca büyükelçilikler aracılığıyla değil, “TİKA, AFAD, Yunus Emre Enstitüsü, Maarif Vakfı, Türkiye Diyanet Vakfı, Anadolu Ajansı, Türk Hava Yolları” gibi kurumlarıyla da Afrika’da faaliyet göstermiştir. Türkiye, elde ettiği iktisadi ve siyasi güçle bölgedeki insani yardımlara öncelik vermiştir (Şahin, 2021: 285). 2019 yılında yayımlanan TİKA 2018 Kalkınma Raporu’na göre, Türkiye 8,61 milyar dolar Resmî Kalkınma Yardımı (RKY) gerçekleştirmiştir. Aynı zamanda Türkiye, OECD’nin raporuna göre tüm ülkeler arasında Gayrisafi Milli Hasıla (GSMH) bazında en çok RKY yapan ülke konumuna yükselmiştir. Buna göre, BM’nin 2018 yılında binde 7 olarak öngördüğü RKY oranının oldukça üzerinde, yüzde 1,10 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye, 134,8 milyon dolarlık RKY tutarını Afrika’ya

gerçekleştirmiş, bunun 29,1 milyon dolarını tüm ülkeler arasında en çok yardım alan beşinci, Afrika'da ise birinci ülke olan Somali'ye göndermiştir (TİKA, 2019: 15-28).

2022 yılında yayımlanan TİKA 2021 Kalkınma Raporu'na göre, Türkiye'nin gerçekleştirdiği 7,71 milyar dolarlık RKY tutarının 51,8 milyon dolarlık kısmı Somali'ye yönlendirilmiş ve Somali, Suriye'den sonra tüm ülkeler arasında en çok yardım alan ikinci ülke konumuna gelmiştir (TİKA, 2022: 20). 2024 yılında yayımlanan TİKA 2022 Kalkınma Raporu'na göre ise Türkiye'nin sağladığı RKY tutarı, 7,12 milyar dolar olarak kaydedilmiş ve bu tutarın 26,1 milyon dolarlık kısmı Somali'ye aktarılmıştır. Bahsi geçen yılda Somali'ye ayrılan RKY oranında bir düşüş yaşanmış olsa da Somali, Türkiye'den en çok yardım alan ikinci ülke konumunu muhafaza etmiştir (TİKA, 2024: 13-14).

Yıllık RKY tutarlarının 2018 yılında 7,35 milyar dolar, 2021 yılında 6,78 milyar dolar, 2022 yılında ise 5,30 milyar dolarlık kısmının acil ve insani yardımlar kategorisinde kullanılması, Türkiye'nin ihtiyaç dağılımında insan odaklı bir yaklaşım benimsediğini göstermektedir. 2022 yılı için diğer RKY harcama kategorilerini ise sırasıyla sığınmacılara yapılan yardımlar, eğitim, su ve su hijyeni (sanitasyon), diğer sosyal altyapı ve hizmetler, idari ve sivil alt yapılar, sağlık, yönetim giderleri, üretim sektörleri, emtia ve genel program yardımı gibi kalemler takip etmektedir. 2018 yılında, 635,5 milyon dolarla sosyal altyapılar ve hizmetler ikinci en büyük harcama kalemi olurken, 2021 yılında 413 milyon dolarla eğitim ve 2022 yılında ise 1,18 milyar dolarla sığınmacılara yapılan yardımlar ikinci en büyük harcama kalemi olmuştur (TİKA, 2019: 16; TİKA, 2022: 16; TİKA, 2024: 14). Bu durum, söz konusu yıllarda harcama dağılımının her yıl değiştiğini gösterirken, acil ve insani yardımlar kategorisinin birinci sıradaki yerinin değişmediğini ortaya koymaktadır.

Böylelikle, Türkiye-Somali ilişkilerinin temel dinamikleri ve özellikle 2000'lerden sonra ivme kazandığı dikkate alındığında, bu ilişkilerin sürekli olarak gelişme eğilimi gösterdiği anlaşılmaktadır.

2. Somali'nin Jeostratejik Konumu ve Doğal Kaynakları

Somali, Eritre, Cibuti ve Etiyopya'nın içinde bulunduğu Afrika Boynuzu olarak bilinen bölge Avrupa-Afrika-Asya arasında bir bağlantı noktası olup, stratejik su yolları olan Kızıldeniz-Bab'ül Mendep Boğazı-Hint Okyanusu arasında bir kesişme noktası olma özelliğiyle ve bünyesindeki limanlarıyla birlikte dünyada özel bir konuma sahiptir. Aynı zamanda bu coğrafyada bulunan kıymetli doğal kaynaklar, mineraller, su ve insan kaynakları burayı cazip kılan diğer önemli unsurlardandır (Demircioğlu, 2019: 3-4).

Bu bölge bilhassa Kızıldeniz'i kontrol edebiliyor olması nedeniyle jeostratejik bir pozisyonda bulunmakta, "iki dünya arasındaki bağlantı noktası" ve "bölgenin kalbi" olarak nitelendirilmektedir. Cibuti, Yemen ve Eritre arasındaki Bab'ül Mendep Boğazı, Kızıldeniz üzerinde Akdeniz ve Hint Okyanusu arasında bir geçit olmakla beraber, Kızıldeniz'i Aden Körfezi ile Arap Denizi ile birleştiren bir bağlantı noktasıdır. Ayrıca, söz konusu boğaz, Arap Yarımadası'nın Afrika kıtasından ayrılmasına olanak sağlamakla birlikte Süveyş Kanalı ve Süveyş-Akdeniz Boru Hattı'ndan (Suez-Mediterranean - SUMED) geçen ve çoğunluğu Basra Körfezi'nden gerçekleşen petrol ihracatı için kullanılmaktadır. 2011'de günlük bazda Boğaz'dan geçen ham petrol ve türevleri 3,3 milyon varilden 2016'da 4,8 milyon varile çıkmıştır. Boğaz'ın kapatılması halinde Basra Körfezi'ni kullanan gemilerin Süveyş Kanalı ve bahsi geçen boru hattına geçmesi mümkün olmayacaktır. Boğazdan günlük 4,8 milyon varil petrol geçişi, Hürmüz ile Malakka Boğazlarına nispeten düşük miktarda olsa da %4 oranında bir petrol arzına imkân sağladığı için halen azımsanmayacak bir öneme sahiptir. Aynı zamanda, yine Boğaz'ın kapatılması halinde Batı'dan gelen ve Doğu'ya gitmek isteyen ya da tersi bir istikamete yönelen gemiler söz konusu olduğunda Afrika'yı dolaşmak mecburiyetinde kalacaktır (Demircioğlu, 2019: 3-4). Bab'ül Mendep Boğazı, dünya enerji güvenliği konusunda herhangi bir sebeple deniz trafiğinin kopması durumunda küresel enerji güvenliğine darbe vurabilecek altı önemli bağlantı noktasından biri konumundadır. Diğer önemli beş stratejik nokta Hürmüz, Malakka, İstanbul-Çanakkale Boğazları ve Süveyş ile Panama kanalı olarak nitelendirilmektedir (Engin, 2013: 12).

Somali ise bu bağlamda Afrika Boynuzu'ndaki diğer üç ülke olan Etiyopya, Eritre ve Cibuti'yi kıyından doğu yönünde çevrelemesi nedeniyle uluslararası ticaret bakımından Aden Körfezi, Akdeniz ve Arap Deniz geçişleri için oldukça stratejik bir öneme sahiptir (Demircioğlu, 2019: 19).

Şekil 1."Afrika Boynuzu ve Jeostratejik Önemi", Ö.F. Demircioğlu, (Milli Savunma Üniversitesi Yayınları, 2019, s.3)

Bununla beraber, Somali'yi önemli yapan yalnızca coğrafi konumu değil, aynı zamanda doğal kaynaklarıdır. Bölgede doğalgaz, petrol, demir, bakır, boksit, altın, uranyum, kalay, kuvarz, tuz gibi kaynaklar bulunmaktadır (Trimmer, 2015: 38.1-38.2; Steenkamp, 2023) Bu konudaki çalışmaların ardından Kuzey'de Puntland eyaletinde 5-10 milyon varil olarak tespit edilen petrol rezervi için Somali Petrol Şirketi kurulmuştur. Günümüzde tarım ve gıdanın insan için önemi düşünüldüğünde Somali'deki zengin hayvan nüfusu, tarıma elverişli topraklar ve uzun sahil şeridiyle birlikte mümkün olan balıkçılık oldukça önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra dünyanın en büyük sarı sakız bitkileri üreticisi olan Somali aynı zamanda hindistancevizi, palmiye, çam ve ardıç ağaçları ile ayrı bir cazibe unsuru oluşturmaktadır (www.trthaber.com).

Dünya genelinde hem deniz hem de karayolu açısından stratejik bir öneme sahip olan Türkiye, özellikle İstanbul ve Çanakkale Boğazları nedeniyle kritik bir jeopolitik konuma sahiptir. Bu stratejik önemini daha da artırmak, bölgesel ve küresel etki alanını genişletme hedefi doğrultusunda Somali'yi önemli bir ortak olarak görmektedir. Nicholas J. Spykman, "Coğrafya ve Dış Politika Kenar Kuşak Teorisi (2020)" adlı eserinde, tarihte büyük olarak tarif edilen devletlerin büyük bir kısmının güçlü devletler olmalarının yanı sıra, Venedik, Hollanda, Büyük Britanya gibi toprak açısından görece daha küçük devletlerin denizleri kontrol ederek büyük imparatorluklar yönettiklerine dikkat çekmiştir. Skypman'a göre büyüklük, mevcut güç değil, potansiyel güç olarak değerlendirilmelidir. Bir devletin büyüklüğünün, teknik kapasite, sosyal ve ahlaki gelişim, ülkedeki etkili güç odakları, geçmişteki siyasi ittifaklar ve bireylerin karakteri gibi unsurlarla yakından ilişkili olduğu belirtilmiştir (Engin, 2013: 26; Skypman'dan aktaran Şahin, 2021: 286). Bu açıdan bakıldığında Türkiye'nin Somali'yi neden önemseydiği hususu daha net anlaşılabilir ve Türkiye'nin Somali'ye yönelik politikaları daha çok anlam kazanmaktadır.

3. Türkiye-Somali ilişkilerinin Güvenlik ve Stratejik Boyutu

2000'li yıllarda daha yakın hale Türkiye-Somali ilişkileri, 2011 yılında Somali'de meydana gelen kıtlıkla birlikte belirgin bir şekilde yoğunlaşmıştır. 2010'da gerçekleştirilen üst düzey katılımlı İstanbul Somali Konferansı'nın ardından 2012'de ekonomik ve diplomatik alana genişleyen ilişkiler, 2013-2016 tarihlerinde "New Deal-Yeni Düzen" süreciyle birlikte siyasi, iktisadi, askeri ve insan haklarına yönelik destekler olarak devam etmiştir. Türkiye ve ABD, güvenlik güçlerinin yeniden yapılandırılmasını hedefleyen güvenlik çalışmalarına eş başkan olarak katılmışlardır. Bahsi geçen sürecin devamı olan ve altıncısı İstanbul'da düzenlenen "Yüksek Düzeyli Ortaklık Forumu (HLPF) Toplantısı" 2016 yılında Türkiye, Somali Devlet Başkanları ve BM Genel Sekreteri Vekili eş başkanlığında, Somali'nin geleceği için yapılabilecekler değerlendirilmiştir. Aynı yıl Türkiye Mogadişu'da en kapsamlı büyükelçilik kompleksini açmıştır (Devecioğlu, 2024: 5; www.mfa.gov.tr).

1980'lerden itibaren dış yardımları bir dış politika aracı olarak değerlendiren Türkiye (Hazar, 2016: 238), yumuşak gücünü artırmak için Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), TİKA, Kızılay ve diğer sivil toplum kuruluşları aracılığıyla yapılan insani yardımlar, kalkınma ve yeniden yapılandırma faaliyetlerine yönelmiştir (Taştan, 2022: 127-128) Bu süreçte Türk şirketleri Somali'nin altyapısını geliştirirken, Türk Hava Yolları (THY) bölgeye gerçekleştirdiği sefer sayılarını artırmış ve gelişen ticari ilişkilerle birlikte bölgenin yeniden yapılandırılmasına önemli katkılar sağlamıştır. 2015 yılında TİKA tarafından Mogadişu'da Eğitim ve Araştırma Hastanesi inşa edilmiştir. 2017'de ise Türkiye-Somali ilişkileri askeri ve güvenlik konularında derinleşmiştir. Türkiye, Somali'de kendi

toprakları dışındaki en büyük askeri eğitim tesisi olan Somali Türk Görev Kuvveti Komutanlığı'nı kurmuştur. Yaklaşık 15-16 bin askere sahip olan Somali ordusunun 5 bin kişilik kısmını Türkiye eğitmektedir. TURKSOM Askeri Eğitim Tesisi olarak da bilenen bu merkez, Somali ordusunun kendi kendine yetebilmesini sağlamaya yönelik çalışmalar yapmaktadır. Orduya verilen askeri eğitimin yanında askeri strateji, taktik, analiz, operasyonel planlama ve terörle mücadele gibi alanlarda da destek sağlanmıştır. Bu sayede, eş-Şebab terör örgütüne karşı yürütülen mücadeleye, barış ve istikrarın tesisine katkı sağlanmıştır (Devecioğlu, 2024: 5-6; Şahin, 2021: 295; www.m5dergi.com).

2018'de iki ülke arasındaki ilişkiler daha çok kalkınma ve eğitimle ilgili konularda yoğunlaşmıştır. Türkiye Maarif Vakfı aracılığıyla bölgede eğitim kurumları açılmış ve birtakım eğitim faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Türkiye ve "Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı (YTB)" tarafından Somalili öğrencilere burslar verilmiş, Somali'nin eğitim altyapısı güçlendirilmeye çalışılmış ve Somali için bürokrat yetiştirilmiştir. Bunun yanı sıra, Türkiye'nin kalkınma projeleri kapsamında Somali'nin kapasitesi, tarım, enerji ve su yönetimi gibi alanlarda geliştirilmeye çalışmıştır (Devecioğlu, 2024:7; Korkmaz, 2022 :326).

Bu bağlamda Türkiye, Afrika ülkeleriyle ilişkilerini ve özellikle Somali'ye yönelik dış politikasını birtakım ilkeler üzerinden yürütmüştür. Bu ilkeler "Kazan-Kazan stratejisi (win-win strategy), maksimum iş birliği (maximum cooperation) ve ekonomik karşılıklı bağımlılık (economic interdependence)" şeklinde öne çıkmıştır. Böylelikle iki ülke arasında ekonomik ve ticari ilişkiler liberal bir yaklaşımla geliştirilmiştir. Türkiye'nin söz konusu ilkelere göre hareket etmesi, Afrika ülkeleriyle ilişkilerinde güven ve iş birliğine dayalı sömürgeci zihniyetten uzak bir yol izlediğinin bir göstergesi olmuştur (Engin, 2013: 67).

Türkiye-Somali stratejik ilişkilerinde önem arz eden bir başka konu ise iki ülke arasındaki ticari ilişkilere dir. Ankara Ticaret Odası raporuna göre, Türkiye ve Somali arasındaki ticaret hacmi 2016 yılında 117,9 milyon dolar iken, 2019 yılında 250,7 milyona çıkmıştır (www.atonet.org.tr). Bu oran 2020 yılında 280 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir (www.mfa.gov.tr). 2023 yılı Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, ticaret hacmi ise 419 milyon 629 bin 393 dolara yükselmiştir (Devecioğlu, 2024:7). Ticaret Bakanlığı 2023 Somali ülke profili verilerine göre, Türkiye'nin Somali'ye başlıca ihracat ürünlerini gıda, demir-çelik, sağlık-hijyen malzemeleri, mobilya, aydınlatma cihazları, prefabrik yapılar oluştururken, başlıca ithalatını gıda, hayvansal ve bitkisel yağlar, kozmetik, kauçuk, çimento, toprak, taş, plastik ve kükürt gibi ürünler oluşturmaktadır (www.ticaret.gov.tr). Ayrıca, Mogadişu Uluslararası Havalimanı ve Mogadişu limanının

işletmeleri Türk firmalarca yürütülmektedir. 2014 yılından bu yana Mogadişu Limanı'nı işleten Türk şirket, 2020 yılında yeni bir anlaşma imzalayarak 50 milyon dolarlık bir rehabilitasyon ve yatırım programı başlatmış ve 14 yıllık imtiyaz hakkı elde etmiştir (Aktaş, 2020).

Türkiye ile Somali arasındaki insani yardım, kurumsal ve askeri eğitim, sağlık, altyapı, üstyapı, vb. kalkınma ve yeniden yapılandırma alanlarındaki yumuşak güce dayalı gelişen ilişkileri, somut sonuçlar vermiş ve stratejik önemi giderek artan bir boyut kazanmıştır. Şubat 2024'te imzalanan "Savunma ve Ekonomik İş birliği Çerçeve Anlaşması" ile iki ülke arasında müşterek deniz kuvvetleri oluşturulması kararlaştırılmıştır. Bu anlaşma kapsamında, 10 yıl boyunca Somali sularının korunması, deniz kaynaklarının geliştirilmesi, terörle mücadele, dış tehditler, korsanlık faaliyetleri ve yasa dışı balıkçılık gibi konularda iş birliği yapılacağı belirtilmiştir. Söz konusu sürenin ardından Somali'nin kendi denizlerini koruyabilecek kapasiteye gelmesi amaçlanmıştır (www.trthaber.com). Buna ilişkin, Oruç Reis Araştırma Gemisi ile birlikte Ekim 2024'te Somali'ye ulaşmış, çalışmalarına başlamıştır (www.bbc.com).

Bu anlaşmayla birlikte 2007 yılından itibaren bölgede var olan Afrika Birliği Misyonu'nun (African Union Mission in Somalia - AMISOM) Aralık 2024'e kadar Somali'den çekilmesi planlanmaktadır. Bu durumda, Somali Ulusal Ordusu'nun eş-Şebab terör örgütüne karşı kaydettiği ilerlemeler ve Türkiye'nin Somali'de sağladığı askeri eğitim ve kapasite geliştirme destekleri, daha kritik bir önem kazanmış (Kalmoy, 2024), anlaşmanın stratejik boyutunu artırmıştır.

Öte yandan, Türkiye ve Somali için oldukça stratejik bir öneme sahip olan bu anlaşma jeopolitik gerilimlerin olduğu bir döneme denk gelmiş olsa da 2011 yılından itibaren iki ülke arasında dikkatle ve aşamalı olarak geliştirilmiştir. Bahsi geçen jeopolitik gerilim ile Etiyopya ve Somaliland arasında imzalanan mutabakat zaptı kastedilmektedir. 1990'da Eritre'nin Etiyopya'dan ayrılmasıyla birlikte Etiyopya denize erişimini sağlayan limanını kaybetmiştir. Ticaretinin yaklaşık %90'ını yakın çevresindeki limanlar aracılığıyla yapan Etiyopya söz konusu mutabakat zaptı ile Somaliland'da 20 km'lik bir kıyı şeridi kiralayıp, Kızıldeniz'deki Berbera Limanı'na erişmeyi hedeflemiştir. Somaliland'ın da Etiyopya Havayolları'nda hisse sahibi olması kararlaştırılmıştır. Ancak, tek taraflı bağımsızlık ilan etmiş olan ve uluslararası alanda tanınmayan Somaliland ile imzalanan bu protokol hem bölgesel hem de uluslararası düzeyde siyasi ve hukuki birtakım sıkıntılara neden olmuştur. Bu durum ayrıca "Kızıldeniz'in askerileşmesi" tehdidini de beraberinde getirmiştir. Bahsi geçen anlaşmaya göre Etiyopya, bölgede askeri bir üs oluşturmayı da hedeflemektedir. Bu gelişmelere karşılık Somali ise Etiyopya'nın bu adımını "egemenlik ve toprak bütünlüğü"

ihlali olarak değerlendirmiş ve hukuk dışı olduğunu belirtmiştir (www.trthaber.com; www.bbc.com; www.cumhuriyet.com). Türkiye-Somali anlaşmasının Etiyopya-Somaliland mutabakat zaptından bir ay sonra yapılması nedeniyle bir grup tarafından karşı anlaşma olarak nitelendirilse de Somali hükümeti Türkiye ile yapılan anlaşmanın herhangi bir düşmanlığı, çatışmayı ve nefreti veya kışkırtmayı hedeflemediği belirtmiştir (www.indyturk.com).

Bununla birlikte, denizcilik danışmanlık firması Lloyd's List'e göre, küresel ticaretin ortalama %12'sine tekabül eden, yıllık değeri 1 trilyon dolardan fazla mal, Aden Körfezi, Somali suları ve Süveyş Kanalı üzerinden taşınmaktadır. Bu nedenle, Somali'nin istikrarı oldukça önem arz etmektedir. Şubat ayında yapılan savunma anlaşması ile Somali'de terör ve korsanlık nedeniyle oluşan istikrarsız ortamın iyileştirilmesi ve bölgeye barışın getirilmesi amaçlanmıştır (Wafula, 2024).

Türkiye-Somali ilişkilerine farklı bir boyut katan bir diğer gelişme ise Mart 2024'te gerçekleşmiştir. Türkiye ile Somali arasında yeni yapılan Enerji ve Stratejik İş birliği Anlaşması ile Türkiye'nin, Somali anakarasında ve açık denizlerinde petrol ve doğal gaz arama, geliştirme ve üretim faaliyetlerinde bulunması kararlaştırılmıştır. Bu anlaşma, Somali'nin yetki sahası içindeki balıkçılık ve hidrokarbon kaynaklarının değerlendirilerek ülkenin gelir alternatiflerinin çoğaltılması amaçlanmıştır. İki ülke arasında enerji ve madencilik alanındaki iş birliği esasen 2016 yılına kadar gitmekle olup, Türkiye ilk kez bu tarihte Somali denizinde petrol aramaya davet edilmiştir. 2016'da karşılıklı çıkarlara dayalı, petrol, doğal gaz, elektrik ve maden zenginliklerin belirlenmesi ve geliştirilmesi amacıyla bir "Mutabakat Zaptı" imzalanmıştır. (Söğütlü, 2024).

Somali'nin kalkınması konusunda oldukça kritik bir önem arz eden enerji potansiyeliyle ilgili teknik çalışmalar henüz tamamlanmasa da elde edilebilecek petrol ve doğal gaz miktarının 30 milyar varilden fazla olabileceği tahmin edilmektedir (www.trade.gov). Chevron, ExxonMobil ve Shell firmalarının 1950'lerde başladığı petrol arama çalışmaları 1991 Somali iç savaşı sebebiyle geçerliliğini kaybetmiştir. 2013 yılında tekrar yabancı bir şirketle anlaşma yapılmış ancak gelir kayıtlarının doğruluğundan şüphe edilmiştir. Halen Shell ve Exxon ortaklığının beş parselde sondaj ruhsatı bulunmakta ve bu sayının artacağı öngörülmektedir (Göksedef, 2020). Bu sebeple bölgede enerji güvenliğinin giderek önem kazanmasıyla birlikte Türkiye'nin Somali'deki ağırlığının artması bölgede nüfuzunu artırmak isteyen diğer aktörler için endişe kaynağı olmuştur. Etiyopya bu anlaşma sonrasında henüz herhangi bir tepki vermezken, Somaliland anlaşmayı tanımamıştır. Türkiye ise konunun uluslararası hukuk kapsamında çözüme kavuşturulması gerektiğini belirtmiştir (Söğütlü, 2024; www.bbc.com). Bu bağlamda, Türkiye, Etiyopya ve Somali

arasında Etiyopya'nın ayrılıkçı Somaliland bölgesi ile ilgili anlaşmazlığı çözmek için ikinci tur görüşmelere ev sahipliği yapmıştır (Adeoye, Samson ve Bhandari, 2024).

Diğer taraftan, Türkiye'nin açık denizlerdeki varlığını artırma girişimleri önem arz etmektedir. Michael Tanchum'a göre, Türkiye Doğu Akdeniz'de Kuzey Kıbrıs, Basra Körfezi'nde Katar'ı kapsayacak şekilde Orta Doğu'nun güvenlik yapısını doğrudan etkileyecek "bir mavi su güç projeksiyonuna" önderlik etmeyi amaçlamıştır. Yumuşak güç politikalarını Kızıldeniz'de yer alan Sudan⁴ ve Arap Denizi'nde bulunan ve Hint Okyanusuna bağlanan Somali'deki askeri tesislerin inşasıyla başarılı bir şekilde birleştiren Türkiye'nin, Mısır-Suudi Arabistan-Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) üçlüsüyle güç dengelerini değiştirecek bir "inci dizisi" oluşturmak istediğini ifade etmiştir (Tanchum, 2019: 1). Tanchum, ayrıca Türkiye'nin Doğu Afrika'da askeri olarak mevzilenmesini, Türkiye-Katar ile Mısır-Suudi Arabistan-BAE rekabeti, Doğu Akdeniz ve Kızıldeniz'i kapsayacak şekilde kritik bir fay hattı meydana getiren bir girişim olarak nitelendirmiştir (Tanchum, 2019: 1). Bununla birlikte, Türkiye'nin Afrika-Kızıldeniz-Körfez hattına yönelik Sudan, Katar ve Somali arasında istikrar sağlamak istediği "barış üçgeni" Sudan'daki darbenin dengeleri değiştirmesiyle zayıflamıştır (Sezer, 2019). Bu durum da Doğu Afrika her ne kadar önemi ölçüde etki alanı oluşturabilecek bir coğrafya olsa bu tür gelişmeler bölgenin zorlukları ve kırılganlıkları ortaya koymaktadır.

Buna ek olarak, Türkiye, 2000'li yıllarla birlikte hayata geçirdiği açık denizlere açılım politikası kapsamında, "Denizaltı Savunma Harbi ve Keşif Karakol Gemisi (MİLGEM)" projesiyle yaklaşık 3 milyar dolarlık "Milli Savaş Gemisi" programı başlatmıştır. Tanchum'a göre, bu projeye birlikte Türkiye, Süveyş Kanalı'ndan, Hindistan'a uzanan bir hat boyunca denizlerde varlık göstermeyi amaçlamaktadır. 2012 yılındaki Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Murat Bilgel'in ifadesine göre, Türkiye'nin yalnızca kıyı şeritlerinde değil, aynı zamanda açık denizlerde de varlığını göstermek istemektedir (Tanchum, 2019: 1; www.stm.com.tr). Türkiye'nin Somali deniz suları gibi açık denizlerdeki petrol sondajlarına, Somali ile Yemen limanları ve havalimanları gibi sivil altyapı projelerine olan ilgisi bu yaklaşımı desteklemektedir (Ardemagni, 2020).

Ayrıca, Türkiye Somali'de füze ve roket fırlatımı için test sahası kurmayı planladığı belirtilmektedir. Somali'nin ekvatora yakın bir konumda bulunması nedeniyle bölgenin uzay limanı kurulumu için öncelikli bir seçenek haline getirmekte ve buradan

---

⁴ Türkiye'nin Sudan'da henüz bir askeri tesisi bulunmamaktadır. 2017 yılında Türkiye-Sudan arasında yapılan Sevakin (Suakin) Anlaşması ile Osmanlı dönemine ait eski liman kasabası Sevakin'in Türkiye tarafından yeniden inşa edileceği, burada sivil ve askeri gemiler için bir deniz rıhtımı yapılacağı belirtilmiştir. Sudan Dışişleri Bakanı Ghandour aynı zamanda bu anlaşmanın "her türlü askeri işbirliğine yol açabilecek" nitelikte olduğunu ifade etmiştir (Kucukgocmen ve Abdelaziz, 2017; Demirci, 2019).

gerçekleştirilecek fırlatmaların uzay roketlerinin menzilini ve verimliliğini artırabilme imkânı olduğu ifade edilmektedir. Buna ek olarak, Türkiye'nin balistik füzelerinin uzun menzilli testlere ihtiyaç duyduğunu ve Somali'nin Afrika'nın doğu ucundaki konumunun Hint Okyanusu üzerinden yapılacak olan fırlatmalar için uygun bir imkân sağladığı öne sürülmektedir (Agbetiloye, 2024; Farhat, 2024; www.middleeastmonitor.com). Böyle bir test alanının, Türkiye'nin yerli üretimi olan Tayfun füzelerinin menzilini yaşam alanlarına zarar vermeden artırabileceği ve yerli teknolojiyle geliştirilen uydularının fırlatılmasına olanak sağlayacağı değerlendirilmektedir (Hacaoglu, 2024; www.turkiyetoday.com)

Diğer taraftan, iki ülke arasındaki ilişkiler stratejik bir şekilde ilerlerken, Türkiye'nin Somali'ye olan yaklaşımları ve bölgede yaşanan birtakım aksaklıklar eleştirilmiştir. Eleştiriler arasında, Somali'ye yönelik yardımların yerel yöneticilerle daha koordineli bir şekilde yürütülmesi gerektiği, yardımların niceliğinin yanı sıra niteliğinin de önem taşıdığı, dini eğitime çok fazla ağırlık verildiği ve ihtiyaçların doğru tespit edilmesinin gerektiği vurgulanmıştır (Tepeciklioğlu, 2019: 83- 88). Bunun yanı sıra, yapılan yardımların şeffaflığı, hesap verilebilirliği ve iş çevreleri ile devletin çıkarlarının birbirine karıştığı konularında da eleştiriler bulunmaktadır (Sucuoğlu ve Stearns, 2024: 36).

Sonuç

Bu çalışmada, Türkiye'nin Somali ile yürüttüğü diplomatik, ekonomik, insani, güvenlik ve kalkınma iş birliklerinin çok boyutlu ve stratejik bir yapıya kavuştuğu, bu işbirlikleri ile Türkiye'nin Somali'de nüfuz alanı kazandığı ve bölgede jeostratejik etkisini artırdığı görülmektedir. İki ülke arasındaki ilişkiler, bölgedeki sosyal, siyasi ve ekonomik zorluklar ve kırılganlıklara rağmen sürekli olarak gelişim göstermiştir. Bu süreçte, Türkiye Somali'ye çeşitli kurumlarla birçok alanlarda destek sağlamıştır. Türkiye'nin bu destekleri ve insan odaklı dış politika yaklaşımı, özellikle TİKA'nın gerçekleştirdiği kalkınma projelerinde ve TİKA kalkınma raporlarında yer alan RKY tutarlarının dağılımında açıkça görülmektedir. Yıllık RKY harcamalarında Türkiye, eğitim, sağlık, altyapı ve üstyapı, üretim sektörleri ve sanitasyon gibi insani öncelikleri gözetmiş, en büyük payı acil ve insani yardımlar kategorisine ayırmıştır. İnsani yardımlarla yoğunlaşmaya başlayan ikili ilişkiler, zamanla altyapı ve üstyapı çalışmalarını kapsayarak iktisadi, siyasi, askeri, bilimsel ve sosyal alanlarda derinleşip stratejik bir düzeye ulaşmıştır. Türkiye, bu çalışmalarını TİKA'yla birlikte AFAD, Yunus Emre Enstitüsü, Maarif Vakfı, Diyanet Vakfı, Anadolu Ajansı ve Türk Hava Yolları gibi kurumlarıyla da desteklemiştir.

Türkiye'nin zamanla Somali ile geliştirdiği iş birlikleri yalnızca askeri, ekonomik, siyasi, doğal kaynaklar ve enerji alanları ya da altyapı ve üstyapı projeleri değil, genel olarak

bölgenin güvenliğine katkı sağlayabileceği için ayrı bir öneme sahiptir. Türkiye, Mogadişu'daki TURKSOM askeri eğitim üssü ile Somali Ulusal Ordusun'na askeri eğitim ve kapasite artırma desteği sağlayarak, eş-Şebab gibi terör örgütlerine karşı Somali'nin kendi güvenliğini geliştirebilmesine de destek vermektedir. Bu destek aynı zamanda Kenya ve Etiyopya gibi komşu ülkeleri de kapsayarak bir güvenlik alanı oluşturabilecek potansiyeline sahiptir.

Afrika Boynuzu'nun Asya, Avrupa ve Afrika arasında merkezi bir konumda bulunmasının yanı sıra Kızıldeniz, Bab'ül Mendep Boğaz'ı ve Hint Okyanusu arasındaki bir noktada olması, Türkiye'nin buradaki varlığını daha da önemli hale getirmektedir. Bu durum, Türkiye'nin güvenlik ve istikrara katkı sağlarken, uluslararası ticaret yolları, deniz güvenliği, enerji taşımacılığı ve korsanlıkla mücadele gibi alanlarda da etkin bir rol üstlenmesine imkân sağlayacaktır. Ayrıca, Türkiye'nin MİLGEM projesi ile açık denizlerdeki varlığını gösterme hedefi de Türkiye'nin etki alanını genişletebilme potansiyelini desteklemektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin MİLGEM projesi yeni çalışmalarda farklı açılardan değerlendirilebilir.

Stratejik ilişkilere farklı bir boyut kazandıran Şubat 2024 tarihinde imzalanan Savunma ve Ekonomik İş Birliği Anlaşması'nın ve Mart 2024 tarihinde onaylanan Enerji ve Stratejik İş Birliği Anlaşması, her iki ülke açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu anlaşmalarla birlikte Türkiye Somali deniz yetki alanı 10 yıl boyunca korurken, deniz kaynaklarını ve yeraltı zenginliklerini aktif hale getirerek bölgenin refahını artırmada önemli bir rol oynayacaktır. Bu durum, Türkiye bir sonraki iş birlikleri için zemin kazanmasını sağlamıştır. Ayrıca, Somali'de kurulması planlanan uzay üssü, ilişkilere yeni bir boyut eklenme ihtimalini gündeme getirmektedir. Somali'de bir uzay üssü kurulma planı, birçok avantajı beraberinde getirirken, aynı zamanda bir güvenlik riski de oluşturmaktadır. Bölgede eş-Şebab gibi terör örgütlerinin bulunması, bölgenin ekonomik ve siyasi olarak kırılgan yapıda olması oldukça dikkatli ve titiz bir çalışma gerektirmektedir.

Türkiye-Somali ilişkileri geliştikçe, bu ilişkilerin işleyişi konusunda Türkiye'ye yönelik birtakım eleştiriler dile getirilmiştir. Bu eleştiriler arasında Türkiye'nin Somali ile ilişkilerinde daha koordineli hareket etmesi, ihtiyaçların daha doğru belirlenmesi, yardımların şeffaflığı ve hesap verilebilirliği gibi konular bulunmaktadır. Diğer taraftan, Türkiye'nin insani yardımları, kalkınma projeleri, diplomatik ve askeri desteği, yumuşak güç politikaları ve kültürel ilişkileri güçlendirmesi, iş birliklerinin daha da gelişmesi olumlu olarak değerlendirilmektedir. Bu eleştiriler ve olumlu görüşler ilişkilerin daha da iyiye gidebilmesine katkıda bulunması açısından önem arz etmektedir. Dünyanın her yerinde yardıma ihtiyacı olan insanlara, ülkelere yardım ulaştıran, oldukça büyük bir tecrübe ve

bilgi birikimine sahip olan Türkiye'nin bu süreçleri daha da kurumsallaştırması ve profesyonelleştirmesi, mevcut ilişkilerin sürdürülebilirliği, gelecekteki ilişkilerin sağlığı ve verimliliği açısından kritik öneme sahiptir.

Etiyopya'nın Somaliland ile yaptığı mutabakat zaptı, Etiyopya-Somali ilişkilerinde gerilime neden olmuş, bununla birlikte sorunun giderilmesi için görüşmeler devam etmektedir. Türkiye, bu ülkeler arasındaki gerilimleri hafifletmek ve bölgesel istikrarı sağlamak amacıyla diplomatik çabalarını sürdürmekte ve bu doğrultuda yapıcı bir rol üslenmektedir.

Türkiye'nin Somali ile olan iş birliklerinin derinleşerek devam etmesi, bölgesel ve küresel düzeydeki diğer aktörlerle olan rekabeti etkileyebileceği durumlar oluşturabilir. Türkiye'nin barışçıl diplomasi yoluyla bölgesel istikrarı sağlama çabaları bu çerçevede önem arz etmektedir.

Kaynakça

Abdi, İ. İ., Nas, Ç. ve Taşçı, F. (2021). Somali Örneğinde Türkiye Kalkınma Yardımı Modeli, *Toplumsal Politika Dergisi*, 2(2), 61-83.

Akpınar, P. (2013). Turkey's Peacebuilding In Somalia: The Limits Of Humanitarian Diplomacy, *Turkish Studies*, 14:4, 735-757, Doi: 10.1080/14683849.2013.863448.

Balcı, O. (2024) Afrika Açılımı Bağlamında Türkiye'nin Somali'ye Yönelik Dış Politikası ve Sivil Toplum Kuruluşları: 2011 Kıtık Vakası, *Politik Araştırmalar Dergisi*, Cilt.10(1), 1-15

Berg, W. V. D. ve Meester, J.(2019) Turkey in the Horn of Africa: Between the Ankara Consensus and the Gulf Crisis, *CRU Policy Brief*, Clingendael Institute.

Buyruk, A. (2019). Türkiye-Somali İlişkileri, Güngör Şahin (Ed.), *Somali: Barış, İstikrar ve Kurumsallaşma*, İstanbul: Milli Savunma Yayınları.

Daban, C. (2017) Etiyopya-Somali İlişkileri: Ogaden Savaşı, İsmail Ermağan (Ed.), *Dünya Siyasetinde Afrika 4* (ss.249-270). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Daban, C. (2021). 21. Yüzyılda Türkiye'nin Afrika Ülkeleri ile Siyasi ve Diplomatik İlişkileri, *ASBİ Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(3), 925-944

Daban, C. (2023). 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın Afrika Kıtasına Etkileri: Berlin Afrika Konferansı Örneği, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13(3), 828-853, DOI: 10.18074/ckuiibfd.1273625.

Daban, C. ve Aktaş, H. (2024) Savunma İş Birliği Kapsamında Türkiye-Somali İlişkileri: TÜRSOM Askeri Eğitim Merkezi Örneği, İmgelem, Sayı 14, 73-100, DOI: 10.53791/imgelem.1435425

Demircioğlu, Ö.F. (2019). Somali'nin Jeostratejik Önemi, Güngör Şahin (Ed.), Somali: Barış, İstikrar ve Kurumsallaşma, İstanbul: Milli Savunma Yayınları.

Demirtaş, T. (2024) Türkiye'nin Afrika Boynuzu'nda Artan Ağırlığı ve Jeopolitik Etkileri, Kriter Dergi, yıl 8, sayı 88.

Devecioğlu, K. (2024). Türkiye ve Somali: Bölgesel Güvenlikten Ekonomik Kalkınmaya Yeni Bir İş Birliği Yaklaşımı, Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM), Analiz 317.

Engin, B. (2013). Türkiye'nin Afrika Politikası Bağlamında Somali ile İlişkiler ve İlişkilerin Olay Veri Yöntemiyle Analizi (Yüksek Lisans Tezi), T.C. Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Hazar, Numan (2016). Türkiye-Afrika İlişkileri, 3.Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.

Kadioğlu, M. ve Tutar, N. (2019) Türkiye'nin Kendine Has Yumuşak Güç Yönetimi Olarak Sağlık Yardımlarının Değerlendirilmesi, Anasay, 2019, Sayı 8, 163-172

Korkmaz, S. (2022). Bir Yumuşak Güç Unsuru Olarak YTB: Türkiye Mezunu Üst Düzey Bürokratlar, Tetkik 2, Eylül, 319- 335. <https://doi.org/10.55709/tetikdergisi.2022.2.60>

Oruç, A. (2022). Türkiye'nin Afrika Stratejisinin Dış Ekonomik İlişkiler Bağlamında Değerlendirilmesi ve Öneriler, (Uzmanlık Tezi), Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Yayın No: 0022.

Sıradağ, A. (2022) Turkey's Growing Role as a Security Actor in Somalia: Dynamics and Motivations, Journal of Academic Inquires,17(2).

Sucuoğlu, G. ve Stearns, J. (2016) Taking Stock of Turkey's Engagement In Somalia: Nest Indicators, South African Institute of International Affairs, 29-41.

Şahin, G. (2021) Türkiye-Somali İlişkileri, İsmail Ermağan, Elem Eyice Tepeciklioğlu (Ed.), Dünya Siyasetinde Afrika 7: Türkiye'nin Afrika Ülkeleri ile İlişkileri: Süreç-Kısıtlar-Olası Çözümler içinde (283-308), 1. Basım, Ankara: Atlas Akademik Basım Yayın Dağıtım.

Tanchum, M. (2019). Turkey's String of Pearls: Turkey's Overseas Naval Installations Reconfigure the Security Architecture of Mediterranean-Red Sea Corridor, Austria Institut Für Europa- Und Sicherheitspolitik (AIES), Fokus 4/2019.

Taştan, S. (2022) Türkiye'nin Afrika'daki Söylem ve Eylem Etkinliği: Türkiye'nin Afrika Açılımının Ekonomik ve Ticari Analizi, AUSBN, 5(10): 115-132.

Tepeciklioğlu, E. E. (2019) Türk Dış Politikasında Afrika: Temel Dinamikler, Fırsatlar ve Engeller, 1.Basım, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık.

Trimmer, L.M. (2015). 2015 Minerals Yearbook Somalia (Advance Release), USGS, 38.1-38.3

Yalçın, M. (2016) Türkiye Somali İlişkilerinde El-Şebab Örgütünün Etkisi, Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, 4(2).

Web Siteleri:

Anadolu Ajansı. (2024) Türkiye'nin Afrika'da etkisi artıyor. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turkiyenin-afrikada-etkisi-artiyor/2398371> (Erişim Tarihi: 20.08.2024)

Adeoye A., Samson A. ve Bhandari A. (2024, 27 Ağustos) Turkey's expanding leverage in Africa. <https://www.ft.com/content/6149698f-8192-425e-a6bc-07d1677b6029>, (Erişim Tarihi: 30.08.2024)

Agbetiloye, A. (2024, 10 Eylül) Turkey plans to build a missile and space rocket test site in the Horn of Africa, *Business Insider Africa*, <https://africa.businessinsider.com/local/markets/turkey-plans-to-build-a-missile-and-space-rocket-test-site-in-the-horn-of-africa/7hrlflw>, (Erişim Tarihi: 20.11.2024)

Aktaş, Tufan (2020, 8 Ekim). Somali, Mogadişu Limanı için Türk Şirketle 14 yıllık imtiyaz anlaşmasına imza attı. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/somali-mogadisulimani-icin>

turk-sirketle-14-yillik-imtiyaz-anlasmasina-imza-atti-/2000236 (Erişim Tarihi: 27.05.2024).

Ankara Ticaret Odası (t.y.). Somali Cumhuriyeti. <https://www.atonet.org.tr/Uploads/Birimler/Internet/Alt%20Tanıtım/2020-08-20-Ülke%20Raporları/Somali.pdf> (Erişim Tarihi 26.05.2024)

Ardemagni, E. (2020, 30 Ocak). NATO Defense College Foundation (2020) UAE and Turkey Rivals Again In Aden. <https://www.natofoundation.org/gulf/gulf-january-2020/> (Erişim Tarihi: 27.05.2024).

BBC News (2024) Türkiye'nin Afrika ile artan enerji işbirliğinde hangi ülkeler öne çıkıyor? <https://www.bbc.com/turkce/articles/cm20eerz2ggo> , (Erişim Tarihi: 20.11.2024)

BBC (2024) Türkiye ve Somali Arasında İmzalanan Güvenlik Anlaşması Neden Tartışma Yarattı? <https://www.bbc.com/turkce/articles/czk5zx9474eo> (Erişim Tarihi: 27.05.2024).

Cumhuriyet (2024). Türkiye ve Somali Arasında İmzalanan Güvenlik Anlaşması Neden Tartışma Yarattı? <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/turkiye-ve-somali-arasinda-imzalanan-guvenlik-anlasmasi-neden-tartisma-2178780> (Erişim Tarihi 27.05.2024)

Demirci, Z. (2019, 26 Nisan) Turkey Denies Suakin Pact Ends with Sudan, <https://www.aa.com.tr/en/africa/turkey-denies-suakin-pact-ends-with-sudan/1463560>. (Erişim Tarihi: 26.08.2024)

Farhat, B. (2024, 10 Eylül) Turkey seeks to set up space rocket launchpad in Somalia, *Al Monitor*; <https://www.al-monitor.com/originals/2024/09/turkey-seeks-set-space-rocket-launchpad-somalia>, (Erişim Tarihi: 20.11.2024)

Göksedef, E. (2020, 22 Ocak). Somali'de Petrol Rezervi Ne Kadar? Erdoğan'ın "Teklif geldi" Açıklamasına Somali Petrol Bakanı Ne Diyor? <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51210933> (Erişim Tarihi: 24.05.2024).

Hacaoglu, S. (Eylül 10, 2024) *BNN Bloomberg*, <https://www.bnnbloomberg.ca/business/company-news/2024/09/10/turkey-wants-to-build-a-spacecraft-launchpad-in-somalia/> , (Erişim Tarihi: 23.11.2024)

Independent (2024) Afrika Boynuzu'ndaki Türk Varlığı Kahire-Ankara İlişkilerinin Gelişmesine Engel Olur Mu? <https://www.indyturk.com/node/701816/dünya/afrika-boynuzu'ndaki-türk-varlığı-kahire-ankara-ilişkilerinin-gelişmesine-engel> (Erişim Tarihi: 21.05.2024).

International Trade Administration (2024, 22 Ocak). Market Opportunities, <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/somalia-market-opportunities>. (Erişim Tarihi: 25.08.2024)

Middle East Monitor (2024) Türkiye seeks to establish Somalia space center for rocket launches and missile tests, <https://www.middleeastmonitor.com/20240911-turkiye-seeks-to-establish-somalia-space-centre-for-rocket-launches-and-missile-tests/>, (Erişim Tarihi: 20.11.2024)

M5 Dergi (2021). Türkiye- Somali İlişkilerinde Yeni Dönem, Somali Neden Çok Önemli? <https://m5dergi.com/one-cikan/turkiye-somali-iliskilerinde-yeni-donem-somali-neden-cok-onemli/> (Erişim Tarihi: 20.05.2024).

Nye, J.S. (2023). Soft power and great-power competition: *Shifting sands in the balance of power between the United States and China*. China and Globalization Series. Springer Nature Singapore.

Kalmoy, A.D. (2024, 18 Temmuz) Battling al-Shahab: A renewed Somali-Turkish alliance, *Daily Sabah*, <https://www.dailysabah.com/opinion/op-ed/battling-al-shahab-a-renewed-somali-turkish-alliance> (Erişim Tarihi: 20.11.2024)

Kucukgocmen, A. ve Abdelaziz K. (2017, 26 Aralık). Turkey to restore Sudanese Red Sea Port and Build Naval Dock <https://www.reuters.com/article/world/turkey-to-restore-sudanese-red-sea-port-and-build-naval-dock-idUSKBN1EK0Z1/> (Erişim Tarihi: 20.08.2024)

Sezer, K. (2019, 15 Nisan). Ankara Gözünü Ayırmasın. <https://www.yenisafak.com/gundem/ankara-gozunu-ayirmasin-3466630> , (Erişim Tarihi: 27.05.2024)

Söğütlü, G. (2024, 11 Mart) Türkiye ve Somali Arasında Derinleşen Stratejik İş Birliği Neleri Kapsıyor? <https://turkiyearastirmalari.org/2024/03/11/fokus/fokus-turkiye-ve->

somali-arasinda-derinlesen-stratejik-is-birligi-neleri-kapsiyor/ (Erişim Tarihi: 24.05.2024).

Steenkamp, N. (2023, 1 Mayıs) The Mysterious Horn of Africa: Somalia, Somaliland and Puntland, <https://www.africanmining.co.za/2023/05/01/the-mysterious-horn-of-africa-somalia-somaliland-and-puntland/>. (Erişim Tarihi: 25.08.2024)

STM (2023). Milgem Projesi. <https://www.stm.com.tr/tr/cozumlerimiz/deniz-projeleri/milgem-projesi> , (Erişim Tarihi: 28.05.2024)

T.C. Dışişleri Bakanlığı (2022). Türkiye-Somali Siyasi İlişkileri. <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-somali-siyasi-iliskileri.tr.mfa> (Erişim Tarihi 25.05.2024)

T.C. Ticaret Bakanlığı (2023). Somali Ülke Profili, <https://ticaret.gov.tr/data/5b885d7baf23be7c5c10c692/Somali%20%c3%9c%20Ulke%20Profili%202023.pdf> (Erişim Tarihi:24.05.2024)

TCCB (2022) Son 10 yılda Somali'ye Yaptığımız Yardımların Tutarı Bir Milyar Doları Aştı. <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/138669/-son-10-yilda-somali-ye-yaptigimiz-yardimlarin-tutari-bir-milyar-dolari-asti-> (Erişim Tarihi: 10.05.2024)

TCCB, Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi, <https://www.tccb.gov.tr/ozeldosyalar/turkiye-afrika/zirve/>. (Erişim Tarihi 26.08.2024)

TRT Haber (2011) Açlık Son 20 Yıldır Afrika'nın Kaderi Oldu. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/aclik-son-20-yildir-afrikanin-kaderi-oldu-6056.html> (Erişim Tarihi: 10.05.2024)

TRT Haber (2021). Ülke Profili: Somali. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/ulke-profilisi-somali-580003.html> (Erişim Tarihi: 26.05.2024).

TRT Haber (2024) Türkiye-Somali İlişkilerinde Yeni Dönem. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/turkiye-somali-iliskilerinde-yeni-donem-841042.html> (Erişim Tarihi: 20.05.2024)

TİKA (2019) 2018 Kalkınma Raporu, <https://www.tika.gov.tr/wp-content/uploads/sayfa/publication/2019/TurkiyeKalkinma2019Web.pdf>. (Erişim Tarihi: 26.08.2024)

TİKA (2022) 2021 Kalkınma Raporu <https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/2022/TurkiyeKalkinma2021Veriler.pdf>. (Erişim Tarihi: 26.08.2024)

TİKA (2024) 2022 Kalkınma Raporu. <https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/2024/08/Turkiye-Kalkinma-Yardimlari-Raporu-2022.pdf> (Erişim Tarihi: 28.08.2024)

Turkiye Today (2024) Türkiye to build space launch facility in Somalia, President Erdogan confirms, <https://www.turkiyetoday.com/turkiye/turkiye-to-build-space-launch-facility-in-somalia-president-erdogan-confirms-82761/> (Erişim Tarihi: 23.11.2024)

Wafula, I. (2024, 10 Mayıs) Somali, Türkiye İçin Neden Stratejik Önemde Bir Ülke? <https://www.bbc.com/turkce/articles/cn0v9nv54xpo> (Erişim Tarihi: 26.05.2024).

Whipple Library. Britain in Egypt, [https://www.whipplelib.hps.cam.ac.uk/special/exhibitions-and-displays/conflicting-chronologies/britain-egypt#:~:text=The%20British%20military%20occupied%20Egypt,until%20the%20First%20World%20War](https://www.whipplelib.hps.cam.ac.uk/special/exhibitions-and-displays/conflicting-chronologies/britain-egypt#:~:text=The%20British%20military%20occupied%20Egypt,until%20the%20First%20World%20War.). (Erişim Tarihi: 26.08.2024)

Resim

Şekil 1. (2019). Afrika Boynuzu ve Jeostratejik Önemi, Ö.F. Demircioğlu, Güngör Şahin (Ed.), Somali: Barış, İstikrar ve Kurumsallaşma, Ankara: Milli Savunma Üniversitesi Yayınları.